

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXIX.

V Ljubljani, 1. aprila 1925.

Štev. 3.—4.

Mednarodni stečaji in mednarodne zapuščine.

Univ. prof. Lapajne.

1.) Ureditev mednarodnih stečajev in zapuščin je zopet na dnevnem redu haaških konferenc. So to t. zv. zasebnopravne konference, od katerih bo letos peta, določena prvotno na lansko leto, a preložena na letošnje. Posvetovanja za ureditev mednarodnih stečajev so v Haagu dovedla že do dveh konvencijskih načrtov iz leta 1894. in 1900. A noben teh načrtov ni bil od udeleženih držav ratificiran. Načrta sta dosegla že v komisijah samo neznatne večine glasov. Kakor še pokažem, izhajata načrta iz različnih načelnih stališč, katerih stroga izvršitev v podrobnih normah se ne zdi nobeni državi sprejemljiva. Proti drugemu načrtu se je uprla zlasti Francija; prvi je bil ovržen že z drugim. Z ureditvijo mednarodnih zapuščin (zapuščinskih obravnav) se v Haagu doslej ex professo niso bavili. Ta ureditev je z ureditvijo mednarodnega dednega (materialnega) prava v pretesni zvezi in od nje več ali manj odvisna. Z ureditvijo mednarodnega dednega prava pa so se bavile že vse štiri haaške zasebnopravne konference (1893, 1894, 1900, 1904), ne da bi bile izdelale za ratifikacijo goden načrt konvencije. Zadnji načrt konvencije za ureditev mednarodnega dednega prava iz leta 1904. je bil v komisiji sicer sprejet z veliko večino glasov, a so pomisleki proti njegovi uzakonitvi tako močni, da je ostalo do danes pri načrtu.

Ta zunanji obris dosedanjih prizadevanj najkompetentnejšega fora za ureditev obeh tvarin in njegov skromni uspeh že predočujeta težavnost ureditve. Za peto haaško zasebnopravno konferenco je pripravila nizozemska vlada nov elaborat z novimi mislimi ter ga poslala v proučevanje vladam držav, na katerih udeležbo računa.

2.) Razen aktualnosti predmeta daje pobudo za poglobitev v probleme mednarodnih stečajev in zapuščin okolnost, da so ti problemi pri podrobnejšem opazovanju bistveno isti, da bodo torej za njih rešitev v bistvu utegnile veljati enake norme. Ker so te norme za stečajno postopanje že zrelo pretresene, se je nadejati, da bodo uporabne do neke meje tudi za zapuščinsko. Na evropskem kontinentu je bilo za mednarodne zapuščine doslej dosti manj zanimanja kakor za mednarodne stečaje; temu je vzrok okolnost, da druge države ne poznajo zapuščinskih obravnav po vzorcu staroavstrijske. Drugod pridobivajo dediči zapuščinsko imovino praviloma brez intervencije državnih oblastev (sodišč) v svojo posest, dasi so sistemi raznih držav in pravnih področij zelo različni: v naši Vojvodini n. pr. intervenira zapuščinsko sodišče po uradni dolžnosti samo, kadar gre za koristi oseb, ki so pod posebno zakonsko zaščito, ali če obsega zapuščina nepremičnine. Zdi se mi torej, da smo pravniki iz tistih ozemlj, ki poznajo razvito staroavstrijsko zapuščinsko obravnavo, še posebno dolžni, da sodelujemo pri mednarodni ureditvi tega dela nespornega sodstva.

3.) O mednarodnih stečajih in zapuščinah govorimo, kadar imata stečajnik ozir. zapustnik svojo imovino razkropljeno po raznih državah. Stečaj in zapuščina imata tudi druge odnošaje do inozemstva, n. pr. iz inozemstva so stečajnikovi upniki, zapustnikovi dediči, zapustnik sam i. t. d. Ti odnošaji tukaj ne zanimajo. Urejujejo jih druge pravne grane, dasi služijo vse ureditvi mednarodnih zasebnopravnih razmerij kot vrhovnemu cilju. **P r a v o t u j c e v** odgovarja n. pr. na vprašanje, ali je z inozemskimi stečajnimi upniki in z inozemskimi zapustnikovimi dediči postopati enako kakor s tuzemskimi, in potrjuje to vprašanje (pri nas po določbah § 33. o. d. z., § 58 steč. reda, pod pogojem medsebojnosti. **M e d n a r o d n o d e d n o p r a v o** odgovarja na vprašanje, po katerem pravu je presojeti intestatna zapuščina tujca, veljavnost njegove poslednje volje, njegova oporočna sposobnost i. t. d. **M e d n a r o d n o o b v e z n o p r a v o** določa, po katerem pravu je moči izpodbijati stečajnikova izpodbojna opravila z inozemstvom i. t. d. Vsak

stečajnik in vsaka zapuščina z drugonarodnim elementom dajeta torej opravka celi vrsti pravnih gran, za katerih vsako veljajo posebne norme.

4.) Pri urejanju stečajev in zapuščin, katerih imovine so razkropljene po ozemljih več držav, je treba rešiti nastopni osnovni vprašanji: *a)* ali naj vzame v roko njih ureditev ena sama država (enoten stečaj, enotna zapuščina), ali več teh držav (pluraliteta stečajev in zapuščin); *b)* ali in pod katerimi pogoji naj učinkuje ureditev, izvršena po enem samem sodstvu, exstra territorium, zadobi t. zv. »exequatur« v inozemstvu?

ad *a)*. Pri prvem vprašanju gre za mednarodno razmejitve stečajnega in zapuščinskega sodstva. Haaške konvencije so med državami, ki so nanje pristale, razmejile že marsikatero sodstvo (matrimonialno, varstveno, skrbstveno), nekatera druga sodstva, n. pr. ono za proglašanje pogrešanih mrtvim pa še čakajo nujne razmejitve. To velja tudi za stečajno in zapuščinsko sodstvo.

ad *b)* Drugo vprašanje je s prvim v tesni zvezi: Čim se namreč prizna eni državi izključno stečajno ali zapuščinsko sodstvo, se mora logično ureditvi stečajev in zapuščin po tem izključnem sodstvu podeliti vesoljni exequatur na vsem konvencijskem ozemlju. Sicer bi imovine, ki so izven ozemlja izključno kompetentne države, sploh ne bile pritegnjene v noben stečajni in noben zapuščinski sklad. Ni moči, da bi imela ureditev stečajev in zapuščin po sodstvih več držav nasprotno vesoljni exequatur, ker bi prišla v kolizijo z ureditvijo, opravljeno že od države rei sitae same.

Obe vprašanji (mednarodna razmejitev sodstev in izven-ozemljsko učinkovanje ureditve po kompetentnem sodstvu) spadata v posebno pravno grano, katero nazivam najrajši mednarodno pravno pomoč v širšem pomenu te besede. Naziv smatram za opravičen, ker se z razmejitvijo sodstva in priznanjem exequatura pripomore v prvi vrsti k ureditvi mednarodnega zasebnopravnega prometa.

5.) Potreba mednarodne ureditve stečajev in zapuščin, zlasti še prvih, je že dolgo communis opinio vseh na medsebojni zasebnopravni promet navezanih držav, ne le našega

evropskega kontinenta, ampak n. pr. tudi držav latinske Amerike. Utemeljena je ta potreba v kvarnih posledicah neurejenosti, ki jo poznamo z malo izjemami še dandanes.

Dokler ostane stečajno sodstvo nerazmejeno, utegnejo zaseči in likvidirati države samo tisto stečajnikovo imovino, ki jo dosežejo s svojo teritorialno močjo. Vsa imovina, ki leži ali je na tujih ozemljih, ostane stečajniku naprej na prosto razpolago ali postane predmet posameznih izvršb prehiteljavajočih se upnikov. V najboljšem primeru, če se izpolnijo vsi pogoji za otvoritev stečaja *legibus rei sitae*, se otvorijo v drugih državah posebni (*s p e c i a l n i*) stečaji. Ti pa ne povzročijo samo dvojnih stroškov, ampak tudi silijo upnike k večkratnemu prijavljanju svojih terjatev. Pri razdelitvi stečajnih skladov nastanejo nove komplikacije, če se hoče doseči sorazmerno kritje vseh upnikov.

Podobno je pri zapuščinah. Dokler ostane zapuščinsko sodstvo nerazmejeno, je moči razpravljati državi samo tisto zapuščinsko imovino, ki jo doseže s svojo teritorialno močjo. Vsa zapuščina, nahajajoča se ali ležeča v drugih državah, postane predmet ondotnih zapuščinskih obravnjav in ondotnih prisojil ali preide, če zapuščinska oblastva ne intervenirajo, v posest onih oseb, ki se smatrajo za dediče ondot. Prisojila ab intestato, izdana od raznih držav, izkazujejo praviloma različno vsebino. Ni sicer tega kriva samo pluraliteta zapuščin, ampak tudi napačna kolizijska norma mednarodnega dednega prava (večine držav), po kateri se prisojajo zapuščine *lege fori*. (Pravilna je kolizijska norma *legis nationalis*, dasi je kolizijska norma *legis fori* bolj praktična). A tudi, če bi zapuščinska oblastva vseh držav prisojala zapuščine *lege nationali*, enaka vsebina njih prisojilnih listin še ne bi bila garantirana: ne bilo bi namreč izključeno, da ugotovijo različna sodstva različno nacionalnost zapustnikovo, ali da njegovo *lex nationalis* različno tolmačijo in pod. Odpomoči utegne le razmejitev zapuščinskih sodstev in ustanovitev enotne zapuščinske obravnave. Z njo se bodo obenem preprečili dvojni in večkratni stroški zapuščinskih postopanj.

6.) Pot za ureditev mednarodnih odnošajev je vedno dvojna: avtonomne zakonodaje ali pa konvencije z drugimi državami. Tako tudi pri mednarodnih stečajih in zapuščinah.

Seveda se mednarodni odnošaji uredijo potom avtonomne zakonodaje le v tem primeru, če sprejmejo države v svoje avtonomne legislacije norme, po vsebini med seboj enake. Če bi sprejele vanje norme različne vsebine, bi prej neurejene konflikte samo legitimirale. Norme, sprejete v konvencijo, so praviloma enake vsebine za oba pogodbenika; če imajo neenako vsebino, ustreza ta neenakost njihju sporazumni volji.

Mednarodni stečaji in mednarodne zapuščine so urejeni doslej zvečina samo po avtonomnih zakonodajah, kolikor so sploh urejeni. Konvencij je malo, le med sosednimi državami. Francija jih ima sklenjene z Belgijo in Švico. Kraljevina Srbija jih je imela z a. o. monarhijo, prvo iz leta 1881., drugo iz leta 1912. (Avtonomne norme nima srbski »stečični« postopak prav nobene). Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev je sklenila norme o mednarodnih stečajih in zapuščinah v zadnjem času s Češkoslovaško republiko v zakonu o pogodbi zaradi ureditve vzajemnih pravnih odnošajev od 17. marca 1923. (Uradni list štev. 256/1924. poglavje V in XII).

7.) Meritorna razmejitev stečajnega in zapuščinskega sodstva pozna doslej tri sisteme: teritorialni, univerzalni in mešani (deloma teritorialni, deloma univerzalni).

Teritorialni sistem priteguje v stečajne in zapuščinske sklade imovino, ki se nahaja na ozemlju lastne države, vso to imovino in samo njo. Univerzalni priteguje vso stečajnikovo, oziroma zapustnikovo imovino ne glede na kraj in državo rei sitae. Mešani priteguje v lastne stečajne in zapuščinske sklade kjerkoli se nahajajočo premično imovino, a prepušča nepremično sodstvom rei sitae. Teritorialni sistem ima za posledico pluraliteto stečajev in zapuščin po številu držav, v kolikor njih se nahaja stečajnikova, oziroma zapustnikova imovina. Posledica univerzalnega sistema je enotnost stečaja in enotnost zapuščine; posledica mešanega enotnost v pogledu premičnin, pluraliteta v pogledu nepremičnin. Univerzalni sistem urejuje mednarodne stečaje in zapuščine s

priznanjem ekskluzivnega sodstva tisti državi, ki jo smatra za tako sodstvo najbolj upravičeno, mešani sistem z delitvijo sodstva, teritorialni z opustitvijo vsake razmejitve sodstva, kar ni nobena ureditev.

Komaj verjetno je, da je ta teritorialni sistem, odjeka nekdanjega pretiranega teritorialnega visočanstva držav, ohranjen v posameznih zakonodajah do najnovejšega časa in da je iz njega za stečaje izhajal še prvi načrt haaške konference iz leta 1894. Pozna ga v naši kraljevini srbska zakonodaja, in sicer za zapuščine izrečno (§ 21 pravil o postopku o nespornim delima), za stečaje molče (ker »stečišni red« sploh ne pozna nobene razmejitvene norme). Univerzalni sistem je cilj, za katerim stremi mednarodnopravna veda in iz katerega izhaja za stečaje drugi načrt haaške konference iz leta 1900. Uzakonjen je doslej za zapuščine v Italiji in v Nemčiji (čl. 24 in 25 uv. zakona k nemškemu civ. zakoniku) in predviden v češkoslovaškem načrtu k unific. o. d. z. Pretežna večina evropskih zakonodaj ima še uzakonjen mešani sistem: Slovenija in Dalmacija v določbah §§ 66, 67 stečajnega reda in §§ 21 — 23 nesp. post.; druge pokrajine naše kraljevine, kolikor so izšle iz bivše monarhije, v analognih določbah svojih pravnih redov; a vsa kraljevina v čl. 18. sl. in 35 sl. zakona o pogodbi z republiko Češkoslovaško o ureditvi vzajemnih pravnih in odnošajev od 27. marca 1923. (Urad. list šte. 256/24). Teoretična delitev sodstva po premični in nepremični kvaliteti imovine gotovo ni upravičena, in smo jo prevzeli od stare teorije statotov. Praktično pa pomeni velik napredek napram starejšemu teritorialnemu sistemu. Kajti imovina stečajnikov v mednarodnih stečajih je zvečina premična in se zato največkrat zbere in likviduje po enem samem sodstvu. V mednarodnih zapuščinah pa se dá različno intestatno nasledstvo v nepremičnine preprečiti z napravo poslednje volje, ki jo respektirajo vse države. Kljub temu se moramo potruditi, da dosežemo enotno nasledstvo tudi za mednarodne dediščine ab intestato.

8.) Ne bo pa zadostovalo, da pristanejo države v svrhu ureditve mednarodnih stečajev in zapuščin na enotno sodstvo po univerzalnem načrtu. Izvršitev tega načela zahteva, da se zedinijo najmanj še na sledeči vprašanji: a) kateri izmed

držav, kjer se nahaja stečajnikova oziroma zapustnikova imovina, se naj prizna izključno sodstvo v enotnem stečaju, oziroma enotni zapuščini; *b*) od katerega trenutka naprej naj začne učinkovati po tem izključnem sodstvu inavgurirano stečajno, oziroma zapuščinsko postopanje extra territorium, tako da od tega trenutka naprej v drugih državah ne bo moči, da začne teči, oziroma bo moralo prenehati že tekoče stečajno in zapuščinsko postopanje?

ad *a*) Haaški načrt za enotnost stečaja iz l. 1900. je priznal izključno stečajno sodstvo oblastvom tiste države, na katere ozemlju je stečajnikovo glavno podjetje (pri trgovskih družbah efektivno, ne statutarno). Pri tem ima haaški načrt v mislih samo stečajnike iz trgovskega stanu, ne tudi stečajnikov - netrgovcev, ker poznajo interesirane države večinoma le trgovske stečaje. Pri netrgovskih bi bilo po določbi § 63. našega steč. reda priporočati izključno sodstvo državi stečajnikovega domicilja.

Kateri tekmujočih držav se naj prizna izključno zapuščinsko sodstvo, o tem se haaške konference doslej niso bavile, sprožil pa je to vprašanje novi načrt nizozemske vlade. Na to vprašanje bo odgovoriti pri oceni načrta samega.

Določitev stvarne in krajevne pristojnosti stečajnih in zapuščinskih sodišč pripade (v nasprotju z določitvijo sodstva) interni zakonodaji za sodstvo pozvane države. (Izrazu »kompetenca« se je najbolje ogniti, ker ima i pomen sodstva i pristojnosti).

ad *b*) Da otvoritev stečaja po izključnem sodstvu v drugih državah ne more začeti učinkovati že s trenutkom, ko učinkuje v državi otvoritve, je jasno, ker za ta trenutek extra territorium nihče ne ve. Treba je zato, da publicira postavljeno upraviteljstvo v vseh tistih državah, v katerih sluti stečajnikovo imovino in želi otvoritvenemu odloku exequatura, otvoritev stečaja na ondot predpisani način. So pa zakonodaje, ki prelagajo pričetek izvenozemljskega učinkovanja otvoritve stečaja na dosti poznejši trenutek: ko dospe v drugo državo zaprosilo stečajnega sodstva za izročitev stečajnikovih premičnin, ki so v zaproseni državi. Takega zaprosila včasih sploh ni; takrat stečaj v vnanji državi sploh ne zadobi učinka. Do

trenutka publikacije v vnanji državi in zlasti do trenutka, ko dosepe v vnanjo državo zaprosilo za izročitev, se često strnejo že v vnanji državi po njeni zakonodaji vsi pogoji za otvoritev stečaja. Tako dobimo specialne stečaje druge vrste. Možni so tudi pri mešanih sistemih, dasi bi pri teh v pogledu premičnin moralo priti do enotnega stečaja.

V katerem trenutku naj začne zapuščinska obravnava, otvorjena po izključnem sodstvu učinkovati izven ozemlja, o tem težavnem vprašanju molči načrt nizozemske vlade. Priporočalo bi se čim zgodnejše učinkovanje, ker sicer druge države, dasi mednarodno nepristojne, ne bodo voljne, da ustavijo lastno zapuščinsko postopanje, ki je eventualno daleč napredovalo. Na drugi strani pa je pomisliti, da otvoritev zapuščine ni tako formalen akt kakor je otvoritev stečaja, niti nima podobnih materialnopravnih učinkov, kakor oni.

9.) Kot zgled avtonomno uzakonjenega univerzalnega sistema pri mednarodnih zapuščinah navajam določbe §§ 49 do 57 načrta k čl. unif. o. d. z., to tem rajši, ker se strinja ta načrt s t. zv. dunajskim iz leta 1912 (pri katerem je sodeloval avtor čl. načrta prof. Krčmař), in ker bosta oba načrta služila za najboljši vzor našemu bodočemu mednarodnemu zasebnemu pravu.

§ 49: »Zapuščino tuzemca, ki se nahaja kjerkoli, je obravnavati po tuzemskem pravnem redu.« (Čsl. pravni red in čl. sodstvo bosta torej veljala tudi za nepremičnine lastnih državljanov v drugih državah).

»Kar se tiče zapuščine tuzemca, nahajajoče se v tujini, ni treba pristopati na njeno obravnavanje takrat, kadar se imovina iz tujine tuzemskim sodiščem niti ne izroča, niti ne priznava odločbam tuzemskih sodišč v zapuščinskih stvareh učinkovitost v tujini.« (Uzakonjena univerzalnost doseže praktičen uspeh samo, ako tujina izroči ondotno imovino v čl. zapuščinski sklad ali vsaj prizna učinkovitost čl. odločb za svoje ozemlje. To bodo storile vse tiste države, ki so uzakonile tudi v lastnih zakonodajah univerzalno načelo, dočim druge nepremičnin gotovo ne bodo prepuščale tujedržavnemu sodstvu. Kjer ni izgleda na praktičen uspeh, naj se čl. sodišča ne trudijo zaman).

§ 50: »Glede premične in nepremične imovine tujca, ki se nahaja v tuzemstvu, naj se tuzemsko sodišče omeji na ukrenitve, potrebne za zavarovanje zapuščine, ako ne razodevajo drugega §§ 51 do 55.« (S tem je uzakonjena obratna stran univerzalnega načela, t. j. da se mora čsl. sodstvo vzdržati zapuščinskega obravnavanja tudi v pogledu tujčevih, na čsl. ozemlju ležečih nepremičnin, ki spadajo v zapuščinski sklad domovinskega sodstva. Začasne ukrenitve v zavarovanje se smatrajo že dolgo v raznih pravnih področjih za medsebojno dolžnost civiliziranih držav).

Naslednji §§ 51 do 53 določajo izjeme od univerzalnega načela na korist čsl. sodstvu in čsl. pravnemu redu v nastopnih primerih: prorogacije prizadetih na čsl. zapuščinsko sodstvo, potrebe retorzije, in če ni moči ugotoviti vedenja zapustnikove domovinske države (ki ga naj po potrebi po § 54 sporoči minister pravde) in končno, kadar zapustnikova domovinska država odkloni, se baviti z zapuščino lastnega državljana (primerjaj analogne določbe §§ 23 in 24 našega nesp. post.).

§ 55: »Premična imovina tujca, ki se nahaja v tuzemstvu, se sme izročiti v tujino šele tedaj, kadar so zavarovane pristojbine in davki, ki jih je plačati od te imovine, dalje zahteve dedičev, volilnojemnikov, nujnih dedičev in zapuščinskih upnikov, ki stalno bivajo v tuzemstvu in ki so svoje zahteve prijavili tuzemskemu sodišču na javno razglašeni poziv. Sodišču znani udeleženci se naj pozovejo k prijavi z vročenjem poziva.« (Tudi ta določba je znana naši zakonodaji. Ne krši sicer univerzalnega načela, pomeni pa njegovo oslabljenje na korist dednim udeležencem, da se jim prihranijo stroški zasledovanja pravic v tujini.)

§ 56: »Ako je bilo oblastvo te države pozvano, izročiti imovino dedičem, volilnojemnikom ali nujnim dedičem, katere je spoznalo za upravičene inozemsko zapuščinsko oblastvo, se taki izročitvi druga oseba ne sme protiviti iz razloga, češ da ima pravico na to imovino ona kot dedič ali volilnojemnik.« (Ta določba je posneta čl. 26 uv. zakona k nem. civ. zakoniku. Gre za primer, da je tujina poslala zapuščino v tuzemstvo z naročilom, jo izročiti po njej odkritim dednim upravičencem. Take izročitve ne sme ovirati, vsaj ne v nespornem postopanju, upor druge osebe, ki se smatra za bolj upravičeno).

§ 57: »Brez ozira na to, da je bila zapuščina obravnavana po tuzemskem pravnem redu, veljajo določbe kompetentnega pravnega reda, če se uveljavljajo dedne zahteve pravnim potom.« (Ta določba, veljavna po mojem prepričanju brez posebne zakonite določbe tudi za naše mednarodno zapuščinsko pravo, poudarja, da z izdajem prisojila po določenem pravnem redu nikakor ni preudicirano tožbi na uporabo drugega, po trditvi tožitelja pristojnega pravnega reda. Kakor izvršilno postopanje, tako tudi zapuščinsko ne more okrniti materialnih pravic, ker sloni na zgolj formalnem pravu, a dedne zahteve so zasidrane v materialnem).

10.) Kakor že navedeno, drugi načrt haaških konferenc za ureditev mednarodnih stečajev, zgrajen na univerzalnem načelu, ni bil ratificiran od nobene države. Zato ga smatra nizozemska vlada za nesprejemljivega in je izdelala za prihodnjo konferenco tretji načrt z nastopno novo mislijo za mednarodno razmejitev stečajnega in zapuščinskega sodstva:

Ker so države odklonile dodelitev izključnega stečajnega sodstva eni sami, dasi najbolj upravičeni državi, in s tem učinkovanje stečajne otvoritve v tej državi na vsem konvencijskem ozemlju, naj se zedinijo na prednostno stečajno sodstvo ene same države v tem smislu, da zagotovijo otvoritvi stečaja po njej exequatur na vsem konvencijskem ozemlju. Druga stečajna sodstva in v posledici pluraliteta stečajev s tem prednostnim sodstvom ne bodo odpravljena. Vendar otvoritev stečaja po drugih, manj upravičenih državah ne bo uživala izvenozemeljskega exequatura. Tako prednost izvenozemeljskega učinkovanja stečajnega sodstva predlaga nizozemska vlada za državo stečajnikovega glavnega podjetja. Podobno naj bi se razmejilo mednarodno zapuščinsko sodstvo:

Ker odklanjajo države dodelitev zapuščinskega sodstva eni sami, dasi najbolj upravičeni državi, in s tem učinkovanje izrekov njenega sodstva na vsem konvencijskem ozemlju, naj se zedinijo vsaj na prednostno zapuščinsko sodstvo ene same države v tem smislu, da zagotove njenim izrekom exequatur na vsem konvencijskem ozemlju. Druga zapuščinska sodstva in v posledici pluraliteta zapuščinskih razprav s tem ne bodo odpravljena. Vendar izreki zap. sodstev manj upra-

vičenih držav ne bodo uživali exequatura (drugje kot doma). Prednost takega izvenozemeljsko učinkujočega zapuščinskega sodstva daje nizozemska vlada državi zadnjega zapustnikovega domovališča.

Ta načrt kaže, da napravlja nizozemska vlada exequatur, zavisen od upravičenosti sodstva, ki bo uvedlo eno ali drugo postopanje. Ta nova misel je gotovo simpatična in nam znana že iz določbe § 80 izv. reda, po kateri odklanjamo izvršbo tujedržavnega izvršilnega naslova, če je potekel od sodstva, ki bi se po naših normah ne smelo baviti s tem sodstvom. Napram sedaj veljavnima sistemoma v mednarodnih stečajih: nevzdržnemu čisto teritorialnemu in mešanemu sistemu pomeni tretji haaški načrt zopet velik korak naprej, dasi ne dosega hitrega napredka, ki ga je zamislil drugi načrt. Če se ratificira tretji načrt, bo v praksi škodljiva pluraliteta stečajev in zapuščin v veliki meri prenehala. Kajti pri trgovcu, ki bo imel poleg glavnega podjetja v eni državi podružnice v drugih, se bodo pogoji za otvoritev stečajev po vsej verjetnosti naprej pojavili in uveljavljali na kraju njegovega glavnega podjetja. Čim pa bo stečaj tam odprt in v drugih državah obnarodovan, bo otvoritev stečaja po sodstvu glavnega podjetja učinkovala na vsem konvencijskem ozemlju in preprečila otvoritev specialnih stečajev drugje. Če bi izjemoma otvorilo že preje stečaj sodstvo stečajnikove podružnice v drugi državi, bo ta otvoritev učinkovala samo v državi podružnice. Zato ta država ne bo utegnila vpoklicati v svoj sklad stečajnikove imovine iz drugih držav in taki stečajni bodo postali na konvencijskem ozemlju torzo, ki bodo prej ali slej izginili.

Podobno ugodne učinke bo imelo zedinjenje držav na prednostno zapuščinsko sodstvo po načrtu nizozemske vlade pri mednarodnih zapuščinah.

Zato smatram, da utegnemo v načelu pristati na novo ureditev tako za stečaje kakor za zapuščine. Imam pa tudi nekaj pomislekov in nekaj želja.

Prvi pomislek se ne obrača proti predlaganemu sodstvu, temveč proti osamljenemu pristanku nanj. Z drugimi besedami: pristati je na predlagano sodstvo le, če nanj pristanejo druge države, zlasti sosedne in tiste, s katerimi gojimo

živahen zasebnopravni promet. Izrek sodstva glavnega podjetja stečajnikovega in zadnjega domovališča zapustnikovega bo namreč veljal tudi za nepremičnine na našem ozemlju (ako ne bomo tega izreka prehiteli z otvoritvijo tukajšnjega stečaja oziroma zapuščine). Odreči se je misli, da zahteva naše teritorialno visočanstvo naše izključno realno sodstvo; to utegnemo, če se odrečejo istemu pretiravanju teritorialnega visočanstva sosedne države. Spominjam, da se je večina evropskih držav že odrekla v drugem nespornem primeru izključnemu realnemu sodstvu (namreč vse države, ki so ratificirale haaško konvencijo o varstvu, po kateri so v interesu enotne varstvene uprave prepustile inozemskemu varstvu tudi upravo tuzejske varovančeve nepremičnine).

Drugi pomislek se tiče momenta, na kateri navezuje načrt sodstveno prednost pri mednarodnih zapuščinah. Načrt daje prednost državi zapustnikovega poslednjega domovališča. Ta država bo često, a ne vselej zapustnikova domovina; kadar ne bo domovina, bo morala nacionalna država zapustnikova izročiti tujemu sodstvu zapuščino iz lastnega ozemlja. Tukaj se pomen in zanimanje domovinske države za ureditev pravnih odnošajev lastnih državljanov podcenjujeta. Skoro se zdi, da se hoče boj med *lex domicilii* in *lex nationalis*, ki je v medn. zas. pravu že odločen na korist zadnji, prenesti na polje medn. formalnega prava, dasi bo morala tudi tukaj *lex domicilii* podleči *legi nationali*. Za navezni moment nacionalnosti zapustnikove mesto zadnjega njegovega domovališča, predlaganega od nizozemske vlade, se moramo zavzeti tudi s stališča naše avtonomne razmejnitve medn. zap. sodstva, ki (pri premičninah) tudi navezuje na zapustnikovo nacionalnost, ne na domicil. V izjemnih primerih, kjer bi bilo umestno, odstopiti od nasvetovanega momenta na korist domicilu, naj se dopusti prorogacija.

Isti pomislek je utemeljen še v nastopnem: Teoretično sicer ni izključeno presojanje nesporne stvari po tujem materialnem pravu (kakor mednarodne pravnice stvari); kajti svoje *lex fori* se morajo držati sodišča le v pogledu postopanja. Vendar se priporoča iz praktičnih vidikov, da bodi za presojo nesporne stvari, čim možno, merodajna sodniku najbolj znana *lex fori*. Zlasti velja to za zapuščinsko postopanje, kjer je

včasih prava umetnost razlikovati med normami, pripadajočimi formalnemu zapuščinskemu pravu in materialnemu dednemu pravu. Res je, da med evropskimi državami tudi v pogledu kolizijske norme za materialno dedno pravo še ni popolnega sporazumljenja, vendar ima njih pretežna večina uzakonjeno kolizijsko normo legis nationalis, ki jo predvideva tudi zadnji dednopravni haaški načrt iz leta 1904. Substituiranje zadnjega domicila, predlaganega od nizozemske vlade naveznega momenta, z nacionalnostjo zapustnikovo se priporoča torej iz nadaljnega razloga, da bo utegnilo prednostno sodišče presojati zapuščino lege fori.

Iz zadnjih dveh odstavkov je domnevati, da bo ureditev mednarodnih stečajev po predlaganem načrtu prej sprejeta kakor predlagana ureditev mednarodnih zapuščin.

Že leti bi bilo končno, da se mednarodno razmeji stečajno sodstvo tudi pri ne trgovskih stečajih in da se sprejmejo v načrt analogne določbe za mednarodna poravnalna postopanja kakor za stečaje.

11.) Poglobitev v vse očitane probleme odkriva obenem senčne strani naše medpokrajinske ureditve stečajev in zapuščin. V enih in drugih poznajo naša pravna področja v splošnem mešani sistem. Zedinjenje v eno državo na to ureditev ni vplivalo. Zato podeduje žena po svojem možu drugače, če ta zapusti hišo v Ljubljani ali v Zagrebu; na prvi dobi del lastnine, na drugi samo del užitka, čim tekmuje z otroki. V medpokrajinskih stečajih mora priti polagoma do specialnih stečajev obeh vrst z vsemi nevšečnimi posledicami, zlasti ker učinkuje pokrajinski stečaj v drugi pokrajini šele s trenutkom, ko dospetjaka zaprosilo za izročitev ondotnih premičnin. To pozno učinkovanje stečajev z enega dela ozemlja iste države v drugih delih bi se moralo odpraviti, še preden dobimo enoten stečajni red. Priporočal bi, da se dopolni na zagrebškem zboru pravnikov sklenjeni zakon o »pravni pomoči v kraljevini« z nadaljnjim § 10 tega besedila: »V enem pravnem področju kraljevine otvorjeni stečaj učinkuje (glede premičnin) v vseh drugih, čim ga obnarodujejo Službene Novine. Stečajno sodišče in upraviteljstvo morata skrbeti za nemudno obnarodovanje.»
